

بررسی میزان و نوع استفاده از اینترنت و تأثیرات مثبت و منفی آن بر روی رفتار اجتماعی و روانی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی*

مهرداد نوابخش^۱

نسیان رحمانی^۲

چکیده

موضوع تحقیق حاضر، به بررسی میزان و نوع استفاده از اینترنت و تأثیر استفاده از اینترنت بر روی رفتار اجتماعی، روابط اجتماعی و حالات روانشناختی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی مشهد معطوف است. همچنین در این تحقیق به عوامل مؤثر بر میزان استفاده از اینترنت از سوی دانشجویان نیز توجه شده است و از آنها در مورد پیامدهای مثبت و منفی استفاده از اینترنت سؤال شده است. فرضیات اصلی تحقیق به ارتباط میان جنسیت، سن، مقطع تحصیلی و موافقت خانواده با میزان و نوع استفاده از اینترنت و همچنین به تأثیر میزان استفاده از اینترنت بر رفتارهای اجتماعی و روانی مانند: افزایش یا کاهش روابط اجتماعی، وابستگی و اعتیاد به اینترنت، انزوا و افسردگی، عصبانیت و پرخاشگری، بی‌توجهی به خانواده و دوستان، خلل در انجام کارهای روزانه و افزایش اطلاعات و آگاهی‌های علمی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و ورزشی برمی‌گردد. تحقیق حاضر از نوع پیمایشی می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق را تمامی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد که مشغول به تحصیل می‌باشند، تشکیل می‌دهند. با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده مبتنی بر دو طبقه دختر و پسر و براساس فرمول کوکران تعداد ۳۷۸ نفر به عنوان حجم نمونه مکفی به دست آمد که برای اعتبار بیشتر داده‌ها از ۴۰۰ نفر از دانشجویان (۲۰۰ دختر و ۲۰۰ پسر) پرسشگری و مصاحبه به عمل آمد. نتایج نشان می‌دهد که بین تحصیلات، سن، میزان موافقت والدین در استفاده از اینترنت، میزان ترس و اضطراب در برقراری ارتباط با متغیر وابسته رابطه و همبستگی معناداری وجود دارد. استفاده از اینترنت باعث کاهش ارتباطات اجتماعی شده و میزان آگاهی‌های تحصیلی، علمی و اجتماعی را در افراد افزایش می‌دهد.

کلید واژه: اینترنت، ارتباط، جهان واقعی، جهان مجازی، رفتار اجتماعی، رفتار روانی، پیامدهای مثبت، پیامدهای منفی.

* تاریخ وصول: ۱۳۹۲/۱۰/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۲/۲۵

۱- استاد گروه جامعه‌شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲- دانشجوی دکتری گروه جامعه‌شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۱- مقدمه

امروزه کمتر کسی در این گزاره شک می‌کند که جهان وارد عصر تازه‌ای شده که نماد آن اهمیت یافتن اطلاعات است. بسیاری از دانشمندان و صاحب‌نظران علوم اجتماعی بر این باورند که ترکیب و همگرایی فناوری‌های ارتباطی و تجدید ساختار نظام سرمایه‌داری در دهه‌های اخیر ما را وارد عصر و جامعه‌ی تازه‌ای کرده‌است. دانیل بل آن را جامعه‌ی فراصنعتی، امانوئل کاستلز، جامعه‌ی شبکه‌ای و تادائو اومه سائو آن را جامعه‌ی اطلاعاتی نامیده‌است. جامعه‌ی اطلاعاتی را جامعه‌ای می‌دانند که در آن دسترسی به اطلاعات، افزایش یافته و اطلاعات اهمیت زیادی در زندگی روزمره پیدا کرده و سبب تغییراتی در ساختارهای شغلی شده‌است. به سبب گسترش دامنه‌ی تأثیر رسانه‌های جمعی، به ویژه ماهواره و اینترنت و سایر فناوری‌های اطلاع‌رسانی، جامعه‌ی اطلاعاتی امروزه بُعدی جهانی پیدا کرده و منحصر به کشور یا کشورهای خاصی نمی‌شود.

تکنولوژی‌های نوین ارتباطی - اطلاعاتی امروزه چنان سرعت و عمقی به تغییرات اجتماعی داده که حتی پابرجاترین عرصه حیات بشری یعنی فرهنگ را نیز در نور دیده و ما را در میانه یک دگرگونی جدی فرهنگی قرار داده‌است. تحولی که بارلو آن را جدی‌ترین تحول فرهنگی از کشف آتش بدین سو می‌داند. تحول یا به تعبیری، بحرانی فرهنگی که به اعتقاد مک لوهان ناشی از عدم تجانس یا تأخر فرهنگی جامعه نسبت به این تکنولوژی هاست که به همراه دگرگونی‌های اجتماعی بروز و ظهور پیدا می‌کند (محسنی، ۱۳۷۲:۱۲۸).

اینترنت رسانه‌ای است که بر خلاف رسانه‌هایی همچون رادیو یا تلویزیون، به یک کاربری تنها محدود نمی‌شود و طیفی از استفاده‌های گوناگون را می‌تواند پیش پای کاربرانش بگذارد. استفاده‌هایی که به تقریب می‌توان گفت؛ کاربری‌های گذشته بسیاری از رسانه‌های دیگر، مانند رادیو، تلویزیون و تلفن را نیز در خود جذب کرده‌است. اینترنت به واسطه‌ی ویژگی‌های تعاملی خود، طیفی از خدمات گوناگون مانند بهره‌مندی از صندوق‌های پستی الکترونیک، متن‌ها و مواد آموزشی، اطلاعات تجاری، نرم افزارهای رایگان، فرصت‌های سرگرمی و ورزش، تمهید تعطیلات، خواندن روزنامه، بازی کامپیوتری، خدمات بانکی، فرصت‌های شغلی، اطلاعات بهداشتی، شنیدن موسیقی، خدمات محلی، بازدید از موزه‌ها، خدمات دولتی، خرید کتاب، ساخت صفحات شخصی، مشارکت در احزاب سیاسی، خرید سهام، تماشای کانال‌های تلویزیونی، شرکت در حراج‌ها یا برقراری همایش‌های ویدئویی را فراهم می‌کند. از سوی دیگر می‌توان گفت بسط و گسترش اینترنت به کشورهای پیشرفته محدود نمانده‌است و این رسانه‌ی جدید، اگرچه با

ضریب نفوذی کمتر اما به درجات مختلف، توانسته‌است در دیگر کشورهای جهان نیز کاربرانی بسیار را به خود جلب نماید.

فراگیر شدن رسانه‌ها در آغاز قرن بیست و یکم و موضوع جدی نقش اینترنت در شکل دهی به فرهنگ، هویت، باورها، ارزش‌ها و رفتارهای اجتماعی و روانی افراد و پیامدهای کاربری از اینترنت، اهمیت پژوهش در این زمینه را افزایش داده‌است. در جامعه امروز ما، گرایش به اینترنت و استفاده از آن چنان رایج شده‌است که بیشتر خانواده‌ها، رایانه شخصی دارند و اعضای خانواده، بخش زیادی از وقت خود را در استفاده از اینترنت سپری می‌کنند. اینترنت در میان همه گروه‌های اجتماعی اعم از زن و مرد، پیر و جوان، بی‌سواد و باسواد از جذابیت خاصی برخوردار است. گسترش اینترنت، مانند هر نوآوری دیگری به ایجاد دگرگونی‌هایی در جنبه‌های مختلف زندگی انجامیده و استفاده از آن، امری اجتناب ناپذیر شده‌است؛ به گونه‌ای که بدون آن زندگی برای کسانی که بدان خو گرفته‌اند، دشوار می‌شود. از این رو، با توجه به کاربردهای فراوان اینترنت که با هدف انتقال اطلاعات دارد، بررسی تأثیرات اینترنت بر رفتار، گرایش‌ها و ارزش‌های افراد و پیامدهای مثبت و منفی استفاده از اینترنت اهمیت ویژه‌ای دارد. در واقع، بسیاری از کاربران اینترنتی نمی‌دانند که این رسانه چه نوع شیوه زندگی را معرفی می‌کند و دارای کدامین ارزش‌های اجتماعی است؟ آیا می‌توان از آثار منفی اینترنت در جنبه‌های فردی و اجتماعی غافل بود و درباره فرهنگ سازی و آموزش‌های بهره‌مندی درست از آن چشم پوشید؟

۲- طرح و بیان مسأله

با توجه به رشد سریع پدیده جهانی شدن و گسترش آن به همه دنیا، رسانه‌های جمعی بیش از پیش اهمیت زیادی پیدا کرده‌اند. در اکثر نقاط جهان و در همه کشورها بسیاری از مردم، ساعت‌های بسیاری را صرف تماشای رسانه‌های دیداری و شنیداری می‌کنند.

به علت ورود وسایل ارتباطی و گسترش ارتباط در جوامع بشری هر روز بیش از پیش به اهمیت استفاده آنها در زندگی انسان‌ها افزوده می‌شود. با توجه به رشد سریع و دسترسی گسترده به اینترنت به عنوان یکی از تکنولوژی‌های نوین ارتباطی، الگوی تغییر شکل یافته‌ای از ارتباطات اجتماعی و روابط میان فردی به وجود آمده‌است. از زمان شروع مطالعات رسانه‌ای، برخی تحلیل‌گران معتقد بودند که رسانه‌ها مستقیماً و به شکل قدرتمندی بر رفتار مخاطبان تأثیر می‌گذارند و برخی به تأثیر محدود رسانه‌ها بر رفتار تأکید می‌کردند. رفتار یا آنچه افراد انجام می‌دهند، همیشه نگرانی جامعه در مورد رسانه‌ها بوده‌است.

برخی تحقیقات نشان داده‌اند که اینترنت از طریق استفاده آن برای ارتباطات می‌تواند تأثیرات اجتماعی مثبت بر افراد، سازمان‌ها، اجتماعات و در سطح گسترده جامعه داشته‌باشد. اینترنت همچنین می-

تواند شکل‌گیری روابط جدید، هویت اجتماعی، مشارکت در گروه‌ها و سازمان‌ها توسط اعضا دوردست و یا در حاشیه و تحرک سیاسی را تسهیل بخشد. همچنین در تحقیقات زیادی به کشف وجود و گستردگی آسیب‌شناختی از اینترنت و این موضوع که برخی افراد در کنترل رفتار جنسی خود در شبکه گسترده جهان مشکلاتی دارند، پرداخته شده‌است.

در این تحقیق، میزان و نوع استفاده از اینترنت، پیامدهای مثبت و منفی آن و تأثیر استفاده از اینترنت بر روی رفتار اجتماعی، روابط اجتماعی و حالات روانشناختی دانشجویان بررسی می‌شود تا از این طریق، به برنامه‌ریزان، محققان و پژوهشگران کمک نماید تا در برنامه‌ریزی‌ها و جهت‌دهی‌های آموزشی، علمی، اطلاعاتی و ارتباطی و همگام شدن با پدیده جهانی شدن و آشنایی با نقاط منفی و مثبت تکنولوژی‌های نوین ارتباطی استفاده بهینه صورت می‌گیرد.

۳- اهمیت و ضرورت پژوهش

ورود سریع، بی‌وقفه و بدون حد و مرز فن‌آوری اطلاعات، اکنون به یکی از مهمترین واقعیت‌های زندگی اجتماعی امروز و گاه بخش مسلط آن تبدیل شده‌است. این فن‌آوری‌های جدید و مخصوصاً اینترنت از بسیاری جهات زندگی روزمره را آسان کرده و به گونه‌ای نظام ارتباطی و اقتصادی را متحول نموده‌است که حتی در کشورهای در حال توسعه نیز امکان زندگی بدون توجه به حضور و ساز و کارهای این وسایل ارتباطی غیر ممکن شده‌است.

از جهتی دیگر می‌توان گفت که هیچ‌گاه انسان تا این حد متأثر از ساخته‌های خود نبوده‌است، به تعبیری بیشتر از همیشه تاریخ در بین ساخته‌های خود اسیر است، لذا شناخت مکانیزم این ابزار، آثار اجتماعی و روانی آن و قشرها و طبقات متأثر از آن، اولویت ویژه‌ای برای این نوع پژوهش‌ها ایجاد می‌کند. همان‌گونه که این عرصه فرصت‌های خاص خود را دارد، آسیب‌های ناشی از آن هم بسیار در خور توجه‌است. با توجه به رشد شتابنده دسترسی به اینترنت در ایران و تأثیرات آن بر افراد و رفتار آنها ما در این تحقیق به بررسی میزان و نوع استفاده از اینترنت و پیامدهای منفی و مثبت استفاده از آن و تأثیرات استفاده از اینترنت بر روی رفتارهای اجتماعی و حالات روان‌شناختی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مشهد می‌پردازیم.

۴- اهداف تحقیق

با توجه به اینکه موضوع تحقیق بررسی میزان و نوع استفاده از اینترنت و پیامدهای منفی و مثبت آن

بر روی رفتار اجتماعی و روانی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد می‌باشد، اهداف تحقیق عبارتند از :

- بررسی میزان استفاده از اینترنت و نوع استفاده از اینترنت از سوی دانشجویان (اعم از افزایش اطلاعات علمی، تحصیلی، آگاهی از اخبار جهان، سرگرمی، گذراندن اوقات فراغت، چت، استفاده جنسی و ...)

- بررسی پیامدهای مثبت و منفی استفاده از اینترنت در بین دانشجویان از دید آنها.
- بررسی عوامل جنسیت، سن، تحصیلات و تأثیر آنها بر میزان و نوع استفاده از اینترنت در بین دانشجویان.

- بررسی رابطه میان میزان استفاده از اینترنت و تغییرات رفتار اجتماعی و حالات روانشناختی دانشجویان.

۵- نتایج چند نمونه از تحقیقات انجام شده درباره اینترنت در ایران و خارج از ایران

- نتایج تحقیق رضوان حسین قلی زاده در سال ۱۳۸۶ و با عنوان: میزان استفاده از بازی‌های رایانه‌ای و اینترنت و رابطه آن با سلامت عمومی دانش‌آموزان دوره متوسطه نظری خراسان رضوی نشان می‌دهد که بین میزان استفاده از بازی‌های رایانه‌ای با سلامت عمومی رابطه‌ی معنی‌داری وجود ندارد، در حالیکه بین میزان استفاده از اینترنت با سلامت عمومی با اطمینان ۹۵ درصد رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد. بین میزان استفاده از پست الکترونیکی با اختلال در کنش اجتماعی و نیز میزان استفاده از گفتگوی اینترنت (Chat) با افسردگی و اختلال در کنش اجتماعی رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد. همچنین بین میزان رجوع به سایت‌های تفریحی با اضطراب و اختلال در کنش اجتماعی دانش‌آموزان رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد. بین میانگین ساعت استفاده از اینترنت بر حسب جنسیت تفاوت معنی‌داری وجود دارد. پسران بیش از دختران از خدمات اینترنتی بهره‌گرفته‌اند. یافته‌های پژوهش ناظر بر عدم وجود رابطه‌ی معنی‌دار بین میزان استفاده از بازی‌های رایانه‌ای با سلامت عمومی می‌باشد. همچنین نتایج این پژوهش بر وجود رابطه بین میزان استفاده از اینترنت با سلامت عمومی دانش‌آموزان دلالت دارد. به عبارت دیگر، استفاده از اینترنت با افسردگی، اضطراب و اختلال در کنش اجتماعی رابطه‌ی معنی‌داری دارد.

- در تحقیقی که علی اکبر صارمی در سال ۱۳۸۳ و با عنوان بررسی میزان و نوع استفاده نوجوانان و جوانان از رایانه و اینترنت و آثار روانی - اجتماعی آن، انجام داده، این نتایج به دست آمده است: وابستگی رفتاری به اینترنت و رایانه باعث کاهش عملکرد تحصیلی، خانوادگی، اجتماعی، روانشناختی و پیامدهای جسمانی می‌گردد. بین احساس تنهایی، افسردگی، اضطراب و اختلال خواب و نشانه‌های جسمانی و

وابستگی رفتاری به اینترنت و رایانه رابطه معنی‌داری دیده‌شد. همچنین بین رفتارهای شخصی و وابستگی رفتاری به اینترنت و رایانه رابطه معنی‌داری وجود دارد. بین ارزیابی منفی والدین اینترنت نوجوانان و جوانان، ارزیابی منفی برادر و خواهر از نوجوانان و جوانان، عدم کنترل نوجوانان و جوانان از سوی والدین، عدم درک نوجوانان و جوانان از سوی والدین، دلبستگی پایین به خانواده و وابستگی رفتاری به اینترنت دوستان و همسالان نوجوان و جوان با وابستگی رفتاری به اینترنت آنان رابطه معنی‌داری وجود دارد.

- در تحقیقی که نادر صادقی لواسانی نیا در سال ۱۳۸۵ با عنوان: بررسی تأثیر تکنولوژی نوین ارتباطی (ICT) بر تغییر رفتار و جامعه آماری دانشجویان ۱۸ تا ۲۸ ساله شهر تهران که در دانشگاه‌های آزاد اسلامی (واحد تهران مرکزی، شرق و علوم و تحقیقات) مشغول به تحصیل می‌باشند، انجام داده است، این نتایج به دست آمده است: بین طول مدت استفاده از اینترنت و استفاده روزانه اینترنت، پیامدهای رفتار اجتماعی، فرهنگی و روان‌شناختی وجود دارد و با افزایش طول مدت استفاده و استفاده‌ی روزانه، میزان افسردگی، اشتغال ذهنی، انزوا، پرخاشگری، ناراحتی هیجانی، وابستگی فکری به اینترنت، بی‌توجهی به خانواده، کار، تحصیل و دوستان، کاهش فعالیت‌های اجتماعی و اعتیاد به اینترنت و جایگزین شدن روابط اینترنتی به جای روابط واقعی نیز افزایش می‌یابد، درحالی‌که بین جنسیت و پیامدهای رفتار اجتماعی و فرهنگی و روان‌شناختی ارتباط معنی‌داری مشاهده‌نگردید.

- در تحقیقی که مهرداد میردامادی در سال ۱۳۸۰ و با عنوان: فضای سایبرنتیک به مثابه فضای شهری (مطالعه موردی کاربران شهر تهران) انجام داده‌است، چهار رویکرد را با توجه به مصاحبه‌های خود نتیجه‌گیری می‌کند:

الف- ایجاد ارتباط در فضای سایبرنتیک به منظور جبران آنچه در فضاهای واقعی وجود ندارد. این گروه مزایای سایبرنتیک را نبودن محدودیت‌های اجتماعی و امکان بیان آزادی عقاید می‌دانند.
ب) ایجاد ارتباط در فضای سایبرنتیک به عنوان فضای مکملی برای آنچه که در فضای واقعی وجود دارد، که این فضا باعث امکان ارتباط با افرادی می‌شود که بنابر موقعیت‌های اجتماعی شان امکان ارتباط با آنان وجود ندارد.

پ- برقراری ارتباط در فضای سایبرنتیک بر اساس تجارب زندگی واقعی و تجربه روابط جدید.
ج- برقراری ارتباط در فضای سایبرنتیک برای خلق تجارب جدید و پیشین در فضای واقعی.
- کریستوفر ساندرز در سال ۲۰۰۲ به بررسی نقش اینترنت در افسردگی و انزوای اجتماعی نوجوانان پرداخته‌است. در این تحقیق ۸۹ دانش آموز سال آخر دبیرستان (۳۷ پسر و ۵۲ دختر) از یکی از

دبیرستانهای فلوریدا انتخاب شدند. شرکت کنندگان از طبقات متوسط به بالا بودند. این تحقیق به صورت پیمایشی انجام گرفته که استفاده از اینترنت و کیفیت ارتباط والدین و دوستان و میزان افسردگی در آن سنجیده شده است. در این تحقیق تنها گروههای کاربران زیاد و کم مورد مقایسه قرار گرفتند. همچنین نتایج نشان می‌دهد که کاربران کم مصرف رابطه بهتر با مادران و دوستانشان داشتند. اما هیچ تفاوت قابل ملاحظه‌ای بین کاربران کم و زیاد اینترنت از نظر ارتباط با پدر و مادر و میزان افسردگی وجود نداشت. نتایج نشان می‌دهد، استفاده زیاد از اینترنت با پیوند ضعیف اجتماعی مرتبط است. میزان استفاده از اینترنت با افسردگی ارتباط چندانی ندارد.

- رابرت کراوت در سال ۱۹۹۷ و در تحقیق تناقض‌گویی اینترنت به این نتیجه رسیده است که فناوری اینترنت، مشارکت اجتماعی و سلامت روانی را کاهش می‌دهد. این طرح به نام هومنت توسط رابرت کراوت انجام گرفته است. این تحقیق جهت روشن کردن این مسأله به کاررفته بود که آیا اینترنت مشارکت اجتماعی و سلامت روانی را توسعه می‌دهد یا برای آن مضر است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که استفاده از اینترنت برای برون‌گرایان یا آنان که از حمایت اجتماعی بیشتری برخوردارند، دستاوردهای بهتری (درآمد بیشتر، افزایش اشتغال در اجتماع و عزت نفس و همچنین کاهش در تنهایی، احساس منفی و فشار زمان) دارد، اما برای درون‌گرایان یا آنان که از حمایت اجتماعی کمتری برخوردارند، دستاورد بدتری دارد. استفاده بیشتر از اینترنت، برای بزرگسالان و نوجوانان تقریباً فواید متفاوتی دربر دارد؛ به قسمی که برای بزرگسالان، استفاده بیشتر از اینترنت، با افزایش تعاملات رودرروی محلی و نزدیکی‌شان به دوستان و بستگان دور همراه است.

- در تحقیق هیلز و آرچیل در سال ۲۰۰۳ و با عنوان: اینترنت و متغیرهای شخصی و شخصیتی افراد، این نتایج به دست آمده است: استفاده از اینترنت با احساس تنهایی عاطفی و اجتماعی و عزت نفس رابطه نداشته است. تحلیل عامل مقیاس استفاده از اینترنت، چهار عامل استفاده در محل کار، اجتماع، منزل و اوقات فراغت را مشخص کرده است.

مردان، کاربران عمده خدمات کاری و فراغتی بودند و زنان بیشتر درباره امور مربوط به منزل از اینترنت استفاده کردند. بین جنس و استفاده از اینترنت برای اهداف اجتماعی ارتباطی وجود نداشته است. سن با اهداف اجتماعی و کاری از اینترنت، ارتباط منفی و با استفاده مرتبط با منزل، ارتباط مستقیم و معنی‌دار داشته است.

بررسی ارتباط بین چهار عامل مذکور و شخصیت با کنترل سن و جنس ارتباط ضعیف و مثبتی بین برون‌گرایی و استفاده در منزل نشان می‌دهد که به معنای این است که برون‌گراها تمایل بیشتری نسبت به

درون گراها برای استفاده از اینترنت در منزل دارند. هیچ کدام از عوامل چهارگانه رابطه‌ی قوی با متغیرهای شخصیتی نشان نداده‌اند.

۶-۱- تعریف واژه‌ها و اصطلاحات

۶-۱- اینترنت

اینترنت، شکل خلاصه شده *Inter network* و در ارتباطات مجموعه شبکه‌های کامپیوتری است که دروازه‌هایی ارتباط آنها را برقرار ساخته و پیغام‌های شبکه فرستنده را به پروتکل‌های مورد استفاده شبکه گیرنده تبدیل می‌کنند. اینترنت، وقتی با حرف بزرگ شروع می‌شود (*Internet*) به مجموعه‌ای از شبکه‌ها و دروازه‌هایی اطلاق می‌گردد که از پروتکل‌های مجموعه *TCP/IP* استفاده می‌کنند (فرهنگ مایکروسافت).

اینترنت را از نظر جامعه‌شناختی می‌توان یک «سیستم» (نظام) دانست و یا به تعبیری دیگر مدخلی بر «جامعه الکترونیک»، جامعه‌ای که از عناصر اصلی سیستم اینترنت یعنی تولیدکنندگان (سایت‌ها یا شبکه‌های مرتبط)، واسطه‌ها (توزیع‌کننده‌ها) و مصرف‌کنندگان (کاربران) تشکیل شده‌است (محسنی، ۱۳۸۰: ۷۲).

۶-۲- پیامدهای مثبت و منفی

در این تحقیق تعریف «پیامد منفی» و «پیامد مثبت» برای اشاره به هر رفتار و یا نتیجه اجتماعی و روان‌شناختی استفاده از اینترنت، استفاده می‌شود که عموماً به وسیله خود کاربران، تحقیقات علمی و یا مباحث عمومی تحت عنوان «منفی» و «مثبت» نامگذاری شده‌است.

۶-۳- جهان واقعی و جهان مجازی

جهان امروز جهانی است که جامعه انسانی را مواجه با دو جهان موازی نموده‌است؛ جهان اول؛ جهان واقعی و جهان دوم؛ جهان مجازی. جهان اول جهانی است که در آن زندگی و فعالیت اجتماعی عینی جریان دارد. جهان دوم، جهانی است که انسان‌ها را در مواجهه با واقعیت‌های مجازی قرار می‌دهد. در جهان مجازی، انسان با سرزمینی بی‌مرز و چند فرهنگی و در عین حال برخوردار از فضای واحد مواجهه است.

۶-۴- ارتباط

هایبرت در تعریف ارتباط می‌گوید: «بهتر است ارتباط را به عنوان یک فرایند در نظر بگیریم، فرایند یعنی مجموعه‌ای از اعمال در حال حرکت در جهت یک هدف خاص (اعرابی، ۱۳۷۲: ۷).

گرنبر ارتباطات را نوعی کنش متقابل در نظری می‌گیرد که طی آن نهادها و به عبارت دیگر ارزش‌ها مورد مبادله قرار می‌گیرند. مک کوائیل در تعریف ارتباط جمعی سه مشخصه را می‌آورد: ۱- برخورد همزمان بین فرستنده و مخاطب ۲- ایجاد نفوذ آنی و وسیع همزمان و پاسخ آنی به وسیله‌ی مخاطبین ۳- احتمال تغییر پذیری کم نسبت به ارتباطات بین فردی (فروهرش تهرانی، ۱۳۷۳: ۷-۶).

روبرت کوپر ارتباط را عبارت از روشی می‌داند که حداقل دارای چهار عنصر زیر باشد: ۱- تولید کننده‌ای که ۲- علامت یا نمادی را ۳- برای حداقل یک دریافت کننده مطرح کند ۴- و او درک معنی کند (محسنیان راد، ۱۳۶۹: ۴۶).

با یک جمع بندی از نظریات بالا، ارتباط را می‌توان انتقال پیام از سوی فرستنده به گیرنده در نظر گرفت، در صورتی که در گیرنده تشابه معنایی از جانب فرستنده ایجاد شود (همان: ۵۷).

۶-۵- رفتار اجتماعی

در واقع رفتار اجتماعی، کنش متقابل دو یا چند فرد است؛ گاه این کنش یک سویه است و در آن یک موجود زنده بوسیله موجود زنده دیگر تحریک می‌شود و گاه دوسویه است، یک موجود زنده، موجود زنده دیگر را تحریک می‌کند و به نوبه خود به وسیله رفتاری که در موجود زنده دیگر به وجود می‌آید، تحریک می‌شود (ستوده، ۱۳۷۳: ۲۱).

رفتار اجتماعی را می‌توان به دو نوع بسیار گسترده تر تقسیم بندی کرد: رفتار جامعه پسند و رفتار جامعه ستیز. رفتار جامعه پسند آن دسته از رفتارهایی را شامل می‌شود که مورد قبول جامعه بوده، با قوانین و هنجارهای جامعه مطابقت دارد. این نوع از رفتارها سازنده و در جهت پیشبرد اهداف یک گروه یا اجتماع هستند، مثل نوع دوستی. از سوی دیگر رفتار جامعه ستیز رفتارهایی منفی هستند که با قوانین و معیارهای جامعه مطابقت ندارند. مورد قبول افراد جامعه نیستند و اغلب پیامدهای منفی اجتماعی را برای فردی که مرتکب این رفتارها می‌شوند به همراه دارند. این دسته از رفتارها مخرب بوده و مانع پیشبرد اهداف گروه یا اجتماع هستند که فرد در آن قرارداد.

۷- درآمدی بر اینترنت و ویژگی های کارکردی و خاص آن

اینترنت یا شبکه شبکه ها آخرین برگ [انقلاب الکترونیک و] ارتباطات در آستانه قرن بیست و یکم

است. این سیستم که بزرگترین سیستم ارتباطی است که انسان تاکنون به آن دست یافته‌است، در بستر جنگ سرد متولد شد و آنان که امروز تشنه و شیفته اینترنت هستند با این عبارت که «از روس‌ها متشکریم» در واقع به بستر شکل‌گیری اینترنت در عصر جنگ سرد اشاره می‌کنند (شکرخواه، ۱۳۷۹).

تغییراتی که فناوری‌های نوین به وجود آورده‌اند، نوعی نگرانی برای مردم ایجاد کرده‌است و به همین دلیل بسیاری در صدد آن هستند که دریابند چگونه می‌توان با پیامدهای شکل‌های نوین ارتباطی مثل اینترنت روبرو شد و در صورت بروز مشکل آن را حل کرد. به هم پیوستگی فن‌آوری‌های چند رسانه‌ای در قالب شبکه‌ای با کاربران بی‌شمار، که با فن‌آوری ارتباطات راه دور پشتیبانی می‌شود، مهمترین زمینه‌ای است که می‌توان در آن تأثیرات فناوری ارتباطات و اطلاعات بر زندگی را مطالعه کرد. اینترنت شبکه‌ای شبکه‌ها و نهایت در هم‌پیچیدن فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی برای بسط آشکالی نوین از زندگی است. جستجوی منابع جدید دانش، ثروت و مهارت، یافتن مشاغل بدیع، برقراری ارتباط‌هایی نو برای تخلیه‌ی هیجان‌ها و عواطف فردی و ارتباط با زمان - مکان‌ها، فرهنگ‌ها و اجتماعات دیگر، از جمله‌ی این اشکال نوین زندگی است.

اینترنت ابزاری چند کارکردی است که می‌تواند:

- ۱- به مثابه یک رسانه جمعی تصویری، نیازهای افراد را به کسب اطلاع در زمینه‌های شغلی، خبری، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی ورزشی، هنری، علمی و..... تأمین نماید (سرویس‌های خبررسانی).
- ۲- به مثابه یک رسانه جمعی نوشتاری بدون مواجهه با محدودیت‌های رسانه‌های نوشتاری واقعی این امکان را برای همه افراد فراهم می‌کند که آزادانه تا حد کتمان هویت واقعی خویش، اندیشه‌ها و احساسات خود را به دیگری منتقل و از رهگذر امکان بازتاب اندیشه‌ها و احساسات مخاطبان، به ترمیم اندیشه‌ها و غنای احساسات خود مبادرت کنند (وبلاگ‌ها).
- ۳- به مثابه یک سالن کنفرانس و گفتگو، فضای مجازی را در قالب دیالوگ برای ارائه، تنقیح و رشد افکار و عقاید فراهم‌کند (تالارهای گفتگو).
- ۴- به مثابه محفل و مکان گردهمایی گروه‌های همسال فارغ از محدودیت‌های جغرافیایی و محلی افراد، کنش متقابل سازمان یافته و چهره به چهره‌ای تدارک بیند که به واسطه آن، با شکل‌گیری خرده فرهنگ‌های متفاوت که عاری از الزامات و قیود مربوط به شخصیت و هویت واقعی کاربر و قیود حقوقی حاکم بر روابط اجتماعی واقعی است، فرایند جامعه‌پذیری در اجتماعات مجازی را متعین سازد و نیز به علت خصلت غیر جسمانی این گونه روابط، جامعه‌پذیری متفاوتی را به تجربه افراد درآورد (اجتماع مجازی و اتاق گپ).

۵- به مثابه یک محیط تفریحی بدون مواجهه با محدودیت های مرزی و جغرافیایی، نیازمندی های افراد را برای فعالیت هایی چون بازی، سرگرمی با شخصیت های حقیقی و مجازی اشباع نماید (سرویس بازی).

۶- به مثابه یک رسانه تصویری و نوشتاری، ناتوانی های موجود در محیط واقعی افراد را برای تقویت و اشباع انگیزه های جنسی جبران نماید (سایت ها و وبلاگ های پورنوگرافیک).

با اینکه تکنولوژی جدید تحت عنوان اینترنت هم می تواند کاربردهای مثبت و هم کاربردهای منفی داشته باشد، ولی ویژگی های گفته شده موجب می شود ضمن اینکه کاربردهای مثبت آن بسیار فراوان و با اهمیت می شود، در عین حال کاربردهای منفی آن نیز فراوان و در ابعاد بسیار مهمی مطرح باشد. اگر بخواهیم از تعبیر چارلز پروو جامعه شناس سازمان استفاده کنیم، باید بگوییم زندگی با اینترنت زندگی در کنار تکنولوژی های پرخطر است. عصر ما عصر سازمان ها و سازماندهی های پیچیده و پرخطر است. هم گریزی از آن نیست و هم خطرناک است. اهمیت و ابعاد منفی یا استفاده های زیان آور و نامطلوب از اینترنت از آنجایی بیشتر و گسترده تر می شود که کنترل هایی که در مورد رسانه هایی مثل روزنامه یا رادیو و تلویزیون به طور معمول صورت می گیرد، در این مورد مؤثر نیست. در مورد استفاده از رسانه های یاد شده نظارت در سطوح فردی، خانوادگی، گروهی و در سطح دولت به صورت منفرد یا ترکیبی صورت می گیرد. در مورد استفاده از اینترنت این نظارت ها یا امکان ندارد یا به قدر کافی کاربرد ندارد. در نتیجه مشکلاتی تحت عنوان جرایم اینترنتی یا سوء استفاده از اینترنت یا عناوین مشابه ابعاد پراهمیتی پیدامی کند.

۸- کاربران اینترنت در ایران

طبق بررسی های سایت **InternetWorldStats** تا سال ۲۰۱۱ میلادی؛ ایران با جمعیت حدود ۷۲/۵ میلیون نفر دارای ۳۶/۵ میلیون کاربر اینترنت می باشد. به عبارت دیگر بیشتر از ۵۰ درصد جمعیت ایران به اینترنت (حتی کم سرعت) دسترسی دارند، این در حالی است که در سال ۲۰۰۰ فقط ۲۵۰ هزار ایرانی به اینترنت دسترسی داشتند. ایران از نظر تعداد کاربران اینترنت در خاورمیانه رتبه اول را داراست. از نظر رشد تعداد کاربران اینترنت هم ایران با ۱۲۷۸۰٪ رشد نسبت به سال ۲۰۰۰ در رده اول قرار دارد و سوریه با ۱۱۷۸۳٪ رشد رتبه ی دوم را دارد. پس از ایران کشور عربستان دارای بالاترین آمار است و تعداد کاربران اینترنتی این کشور از میان ۲۶ میلیون نفر جمعیت در حدود ۱۱ میلیون نفر برآورد شده است. کشورهای سوریه، امارات، یمن، اردن، عمان، فلسطین، کویت، لبنان، بحرین، قطر و عراق نیز از دیگر کشورهای پیرکاربر خاورمیانه به شمار می روند. کم کاربرترین کشور در این منطقه قطر با ۵۶۳ هزار کاربرا است. اما آنچه در این آمارها جلب توجه می کند، تعداد کاربران اینترنتی ایران است که با توجه به آمار

ارائه شده توسط این سایت نه تنها نیمی از جمعیت کشور را تشکیل می‌دهد، بلکه بیش از نیمی از کاربران خاورمیانه را نیز شامل می‌شود.

۹- چارچوب نظری تحقیق

۹-۱- مارک پوستر

مارک پوستر اظهار می‌دارد در عصر حاضر رسانه‌های الکترونیکی پشتیبان دگرگونی فرهنگی هستند، چرا که تجمع تلفن، رادیو، فیلم، تلویزیون، رایانه در رسانه‌های چند شاخه، واژه‌ها، اصوات و تصاویر را شکل می‌دهند تا صورت بندی‌های جدید فردیت را به‌پروارند و فن‌آوری‌های ارتباطی الکترونیکی هویت‌هایی را می‌پروارند که متفاوت و حتی مغایر با هویت‌های جامعه مدرنند که این امکانات پست مدرن را تقویت می‌کند. مارک پوستر می‌گوید، اینترنت باعث پیدایش واقعیت بالقوه می‌شود چرا که واقعیت چند لایه می‌شود و یا به اشکال مختلف در می‌آید. واقعیت بالقوه انگاره‌های خیال‌گونه‌اند که به موجب تفاوتشان با واقعیت واقعی، بازی و اکتشاف را فرا می‌خواند و جنبه‌ای از تخیل را می‌سازد.

پوستر بر این ادعاست که گسترش تکنولوژی‌های اطلاعاتی و بنابراین اطلاعات رسانه‌های الکترونیک اثرات عمیقی بر شیوه زندگی، تفکر ما درباره خود و محیط اطرافمان بر جای گذاشته، زیرا این گسترش شبکه، روابط اجتماعی را اصلاح کرده است. پوستر عنوان می‌دارد که در گذشته دور، مردم آن‌طور که از آنان انتظار داشتند، می‌اندیشیدند و اظهار نظر می‌کردند، سپس با استفاده از نوشتار احساس نیرومندی از خود مختاری را در توصیف رویدادهای جهان برون از خود بروز دادند و اکنون در زمان پست مدرن گسترش شبیه‌سازی‌ها، یقین‌های گذشته را نابود کرده است، آنان بدون توانایی درباره واقعیت و رای‌نشانه‌ها با حالت چند پاره شدن شخصیت، عدم تمرکز در وجود خود، ناتوان در تشخیص واقعیت عینی به حال خود رها شده‌اند (پوستر، مارک، ۱۳۷۷:۳۷۸).

۹-۲- امانوئل کاستلز

کاستلز عقیده دارد که در سیستم چند رسانه‌ای، به دلیل تنوع رسانه و امکان تلاش برای جذب مخاطبان ویژه می‌توان گفت که در نظام نوین سرمایه‌داری پیام همان رسانه است (کاستلز، امانوئل، ۳۶۹). کاستلز با دگرگونی فرهنگ‌های سنتی توسط رسانه‌های جدید الکترونیکی موافق نیست، بلکه معتقد است، رسانه‌ها باعث جذب فرهنگ در خود می‌شوند. او ادامه می‌دهد، ارتباط کامپیوتری، به نحو فزاینده‌ای در شکل‌دهی فرهنگ آینده نقش مهمی را ایفا خواهد کرد، ارتباط کامپیوتری جایگزین سایر

وسایل ارتباطی نمی‌شود و شبکه‌های جدیدی ایجاد نمی‌کند، بلکه الگوهای اجتماعی که از قبل وجود دارند را تقویت می‌کند. سیستم‌های چند رسانه‌ای بیشتر جلوه‌های فرهنگی را با همه تنوع‌شان در قلمرو خود جای می‌دهند. امانوئل کاستلز بین واقعیت و نمایش نمادین تمایزی قایل نیست، او به صراحت می‌گوید: هیچ‌گونه جدایی بین واقعیت و نمایش نمادین وجود ندارد، واقعیتی که تجربه می‌شود همواره مجازی است، چون همواره از طریق نمادها درک می‌شوند، که عمل را با گونه‌ای معنا شکل می‌دهند که از چهارچوب تنگ معنایی که نمادها برای آن در نظر گرفته‌اند می‌گریزد (کاستلز، امانوئل، ۱۳۸۰، ۴۳۱-۴۲۷).

کاستلز با نظر پستمن هماهنگ است که می‌گوید: واقعیت را آن گونه که هست نمی‌بینیم بلکه آن‌گونه می‌بینیم که زبان هایمان هستند و زبان‌های ما رسانه‌ها هستند، رسانه‌های ما، استعاره‌های ما و استعاره‌های ما محتوای فرهنگ ما را می‌آفریند.

با توجه به نظر کاستلز می‌توان بدین گونه مطرح کرد که ارتباطاتی که به وسیله اینترنت در محیط‌های تعاملی صورت می‌گیرد، تفاوت چندانی با واقعیت ندارد، همه واقعیت‌ها به صورت مجازی تجربه می‌شوند، پس محیط‌های تعاملی اینترنت قابل مقایسه با واقعیت‌هایی است که در زندگی عادی شاهد هستیم.

۹-۳- میشل فوکو

فوکو در این باره بررسی می‌کند که چگونه میل جنسی در مباحثات ما وارد می‌شود و قدرت چگونه بر این نوع مباحثه نفوذ می‌گذارد. میشل فوکو با یک نگرش تاریخی به رفتار جنسی، این گونه بیان می‌کند که در قرن هفدهم تساهل و تسامح در مورد امور جنسی صورت می‌گرفت، با رواج فرهنگ ویکتوریایی جستجو درباره امیال و اعمال جنسی تحریم شد و تنها حوزه‌ای که رفتار و گفتار در آن مجاز اعلام شد، کانون زناشویی بود، در این دوره بود که بحث درباره امور جنسی از هر زمان دیگر بیشتر شد.

همچنین او از فرضیه سرکوب فعالیت جنسی که با ویلهم رایش و مکتب فرانکفورت ارتباط دارد، انتقاد می‌کند، کتاب تاریخ فعالیت جنسی فوکو با حمله به این موضوع فرویدی، مارکسی شروع می‌شود. وی مدعی است که طی این دوره بود که یک انفجار تمام عیار گفتمان‌های مربوط به فعالیت جنسی در نظریه‌ها و پراکتیک‌های پزشکی به روان‌پزشکی و آموزشی روی داد (مادان، ساراب، ۱۳۸۲: ۱۰۳).

در اینجا می‌توان اشاره کرد که به علت سرکوب فعالیت جنسی در محیط واقعی، محیط اینترنت مکانی را فراهم می‌کند که در آن به راحتی می‌توان گفتمان‌های مربوط به مباحث جنسی را انجام داد.

۹-۴- هابرماس

هابرماس معتقد است که نیازهای اساسی یا اصیل معینی وجود دارد که تمامی افراد کاملاً آزاد آنها را دارند. این نیازها توسط هر کس که صمیمانه وارد یک گفتمان علمی شود ضرورتاً کشف خواهد شد (وایت، استیون، ۱۳۸۰: ۷). با توجه به اینکه در محیط اینترنت علی‌الخصوص در محیط تعاملی اینترنت افراد به راحتی می‌توانند نیازهای خود را مطرح کنند، این طرح نیازها باعث شکل‌گیری یک فضای گفتمان و مباحثه شده و در این مباحثه افکار جدیدی شکل می‌گیرد. اینترنت باعث به وجود آمدن یک فضای گفتمان شده است. لازم به ذکر است که کنش ارتباطی هابرماس را در محیط‌هایی می‌توان بکاربرد که در آن محیط‌ها می‌توان ارتباط دو سویه به طور همزمان برقرار کرد. هابرماس می‌افزاید، روابط بین گویندگان و شنوندگانی که از توانش ارتباط برخوردارند موجب می‌شود تا یکی دیگر از کارکردهای گفتار که همان شیوه یا همان کاربرد زبان عادی تلفیق شده است وارد عمل گردد و در کاربرد توصیفی زبان، هر گفتار، نوعی کنش در بردارنده قول صمیمیت یا صداقتی است که با آن من‌گوینده احساسات، نیازها و نیت‌های درونی‌ام را برای شنونده ابراز می‌کنم، درست در همین بعد است که گفتار، شنونده را به دنیای درونی احساس‌ها و انگیزه‌های من و همین‌طور به ارزیابی صحت گفته‌های من می‌کشاند (هابرماس، به نقل از پیوزی، مایکل: ۱۰۲).

پس این احساسات باعث شده که روابط بین افراد صمیمی شده و نیازهای خود را بیان کنند و انرژی عاطفی خود را در این محیط مصرف کنند. اینترنت فضاهای مکالمه‌ای را ایجاد می‌کند که به آنها اجازه داده می‌شود دور هم جمع شوند و درباره مسایل مختلف با یکدیگر بحث کنند.

۹-۵- نظریه یادگیری اجتماعی

در سال ۱۹۴۱، دو روان‌شناس به نام‌های ان. ای. میلر و جان دولارد، این فرضیه را مطرح کردند که افراد، رفتارهای جدید را از طریق مشاهده خود از رفتارهای دیگران می‌آموزند. آنها نظریه خود را نظریه یادگیری اجتماعی نامیدند. آنها استدلال کردند که یادگیری تقلیدی هنگامی رخ می‌دهد که افراد این انگیزه را پیدا می‌کنند که مثل سایرین عمل کنند، هنگامی که افراد می‌توانند افراد دیگری که رفتاری را انجام می‌دهند مشاهده کنند که قابل تقلید می‌باشد و هنگامی که این یادگیری تقلیدی به نحوی تقویت گردد، یادگیری تقلیدی رخ می‌دهد. آنها مدل یادگیری سنتی محرک - پاسخ را مطرح کردند که در حضور یک رفتار (یا محرک) الگودار، مشاهده‌گر اگر ترغیب شده باشد یک عمل الگودار یا نسخه‌برداری شده (تقلید)

از الگوی رفتاری (پاسخ) انجام می‌دهد و چنین پاسخ‌هایی احتمالاً هنگامی که تقویت گردند، آموخته می‌شوند (گراسبرگ، ۱۹۹۸: ۲۱۲).

بخش بزرگی از یادگیری انسان، از راه مشاهده رفتار و اعمال دیگران آموخته می‌شود. مهمترین نظریه یادگیری موجود که بر اهمیت مشاهده تأکید می‌ورزد نظریه آلبرت بندورا است. بندورا معتقد است که پاره‌ای از یادگیریه‌های انسان از راه شرطی‌سازی پاسخگر و برخی دیگر از راه شرطی‌شدن کنشگر آموخته می‌شوند، اما او می‌گوید که این تمامی ماجرا نیست بلکه مقدار زیادی از یادگیری‌های ما از راه مشاهده رفتار دیگران آموخته می‌شوند. در نظریه یادگیری اجتماعی بندورا، فرآیندهای واسطه‌ای شناختی مورد تأکید قرار دارند و چنین فرض می‌شود که تأثیر رویدادهای محیطی بر اکتساب و نظم بخشیدن به رفتار عمدتاً به وسیله این فرآیندها تعیین می‌شوند (گراسبرگ، ۱۹۹۸: ۲۱۵).

۹-۶- هاوارد راین گولد

راین گولد ارتباطات اینترنتی را معادل جوامع مجازی می‌داند، او می‌گوید وقتی در فضای واقعیت مجازی افرادی به حد کفایت با احساسی بسنده و به جا برای مدت کافی به این نوع ارتباطات تکیه‌کنند، جوامع مجازی که فقط از طریق صفحه نمایشگر رایانه قابل بررسی است ظهور می‌یابد. در اجتماعات مجازی افراد برای بحث و لطیفه، مشارکت و بحث‌های روشنفکری، انجام تجارت، مبادله دانش، حمایت-های احساسی، برنامه ریزی، سخن چینی، عداوت، معاشقه، دوستی و قهریازی، تولید هنر خلاقانه و بسیاری از امور دیگر از صفحه نمایشگر استفاده می‌کنند (اسلوین، ۱۳۸۰: ۸۳). راین گولد در کتاب اجتماع مجازی بحث می‌کند که خدمات تعاملی اینترنت (On line) مثل ایمیل، گپ اینترنتی برای دو اجتماع واقعی است. راین گولد می‌افزاید خصوصیات رشد جوامع مجازی بوسیله کاربران باعث شده که فضای عمومی در زندگیشان به چالش کشیده شود.

۹-۷- ریتال اتکینسون

او معتقد است، هرچه شخص برای پیام دهنده ارزش بیشتری قابل شود احتمال اینکه با پیام وی متقاعد شود بیشتر است. او ادامه می‌دهد در ارزیابی پیام گیر از پیام دهنده دو عنصر وجود دارد: ۱- اعتبار ۲- جذابیت پیام دهنده در نظر گیرنده پیام. منظور از اعتبار پیام دهنده یعنی درجه مورد قبول بودن او، بستگی به مقدار تخصصی که به نظر می‌رسد وی در موضوع مورد بحث دارد و نیز اینکه آیا وی قابل اعتماد و بی‌غرض به نظر می‌رسد یا نه. به نظر می‌رسد اگر معلوم شد پیام دهنده سعی در قانع سازی ما دارد، ممکن است اعتبار او مخدوش شود. چون احتمال دارد این شک در ما به وجود آید که پیام او

سوگیرانه و یا حتی تقلب آمیز است. اعتبار موجب تغییر نگرش می‌شود و به این دلیل که مردم استدلال‌های یک منبع معتبر را جدی‌تر از استدلال‌های یک منبع غیر معتبر تلقی می‌کنند (اتکینسون، ۱۳۸۰: ۴۰۷). جذابیت پیام: عامل دوم در ارزیابی پیام دهنده، میزان جذابیت پیام دهنده است. یعنی اینکه پیام گیر از پیام دهنده تا چه اندازه خوشش می‌آید. جذابیت از طریق مکانیسم همانند سازی صورت می‌گیرد. مردم غالباً سعی دارند همانند یا شبیه کسانی شوند که مورد علاقه یا تحسین آنهاست و این خود به اقتباس از نگرش‌های فرد مورد علاقه می‌انجامد (همان: ۴۰۸-۴۰۷).

۹-۸- جورج هومنز

از دیدگاه نظریه مبادله، محیط پیرامونی هر فرد مجموعه‌ای است از عوامل اجتماعی یا غیر اجتماعی که با از نسبت محرک - پاسخ برقرار می‌کند. محیطی که یک رفتار در آن رخ می‌دهد، چه اجتماعی باشد چه فیزیکی، تحت تأثیر آن رفتار قرار می‌گیرد و این محیط متأثر از این رفتار به نوبه خود به شیوه‌های گوناگون بر رفتار بعدی تأثیر می‌گذارد. این واکنش چه مثبت و چه منفی و یا خنثی، بر رفتار بعدی کنشگر تأثیر می‌گذارد. اگر این واکنش برای کنشگر پاداشی در بر داشته‌باشد در آینده نیز همان رفتار در موقعیت‌های مشابه از کنشگر صادر خواهد شد. اما اگر واکنش برای کنشگر دردناک یا تنبیه‌کننده‌باشد، احتمال کمی دارد که در آینده دوباره رخ دهد (ریترز، ۱۳۷۴: ۴۰۸).

هومنز اعتقاد دارد در انتخاب چند کنش فرد آن کنش را انتخاب خواهد کرد که زمانیکه او ارزش حاصل از آن را در نظر می‌گیرد، احتمال بدست آوردن نتیجه آن بیشتر باشد. همچنین هومنز می‌گوید اگر تبعیت از یک ارزش، موجب کسب رضامندی نشود، به تدریج از اهمیت آن کاسته می‌شود و ارزش دیگری که اهمیت بیشتری دارد و رضایت بیشتری دارد، به وجود می‌آید. همچنین هرچه شخص در برابر یک عملی پاداش بیشتری بگیرد، احتمال تکرار آن عمل بیشتر است. با توجه به نظریه هومنز، محرک، اینترنت و محیط‌های مربوط بدان است که بوسیله آن کنش انجام‌دهند و با انجام این کنش احتمال دریافت پاداش آنها زیاد است چرا که این محیط باعث کسب رضایت می‌شود و در نتیجه باعث با ارزش شدن این محیط و استفاده بیشتر از آن می‌شود.

۱۰- فرضیه‌های اصلی تحقیق

بین جنسیت و متغیرهای میزان استفاده از اینترنت، انواع استفاده از اینترنت و وابستگی (اعتیاد) به اینترنت رابطه وجود دارد.

بین سن، طبقه اقتصادی، اجتماعی فرد، میزان تحصیلات فرد، میزان موافقت والدین فرد با استفاده از اینترنت و ترس از برقراری ارتباط در دنیای واقعی با میزان استفاده از اینترنت رابطه وجود دارد. بین میزان استفاده از اینترنت و میزان وابستگی (اعتیاد) به اینترنت رابطه وجود دارد. بین میزان استفاده از اینترنت و تغییر رفتارهای اجتماعی و حالات روانشناختی دانشجویان رابطه وجود دارد.

۱۱- فرضیه های جزئی تحقیق

بین میزان استفاده از اینترنت و متغیرهای میزان وابستگی (اعتیاد) به اینترنت، افزایش آگاهی های تحصیلی، علمی و اجتماعی، کاهش ارتباط اجتماعی با خانواده و دوستان، میزان انزوا و گوشه گیری، میزان خستگی و افسردگی و میزان خلل در کارهای روزمره افراد رابطه معنادار وجود دارد. بین نوع جنسیت فرد و متغیرهای پنهان کردن جنسیت، اعتماد نسبت به افراد، پنهان کردن هویت فرد و برقراری ارتباط با دوست غیر همجنس در اینترنت و میزان وابستگی (اعتیاد) به اینترنت رابطه معنادار وجود دارد.

۱۲- روش تحقیق

در این تحقیق از روش پیمایش بهره گرفته شده است. این روش برای نشان دادن تمایز اقشار مختلف جامعه در موضوعات فرهنگی و اجتماعی مناسب می باشد. در روش پیمایش با توجه به بالا بودن تعداد نمونه های مورد بررسی، نتایج حاصل از اطلاعات گردآوری شده قابل تعمیم به کل جامعه آماری می باشد، همچنین از آنجا که در این روش داده ها به صورت کمی است، تحلیل آنها به وسیله آزمون های آماری امکان پذیر می گردد. ابزار گردآوری اطلاعات در این تحقیق پرسشنامه می باشد. واحد تحلیل در این تحقیق فرد می باشد و سطح تحلیل نیز خرد (micro) است.

۱۳- جامعه آماری

جامعه آماری مورد مطالعه در این تحقیق دانشجویان دختر و پسر تمام دانشکده های دانشگاه آزاد اسلامی مشهد، شامل، دانشکده فنی و مهندسی، دانشکده علوم انسانی، دانشکده علوم پایه، دانشکده حقوق، علوم سیاسی و زبان های خارجی، دانشکده معماری و هنر، مجتمع آموزشی دانشگاه در شهر جدید گلبهار، دانشکده پزشکی و پیراپزشکی، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی می باشند. تعداد کل

دانشجویان در سال ۱۳۸۹، ۲۶۱۳۴ نفر می‌باشند که از این تعداد ۱۳۵۸۱ نفر دختر و ۱۲۵۵۳ نفر پسر می‌باشند.

در این تحقیق شیوه نمونه‌گیری، احتمالی سیستماتیک مبتنی بر دو طبقه دختر و پسر می‌باشد. بدین صورت که در ابتدا تعداد حجم نمونه را به دست آوردیم (در این تحقیق حجم نمونه از طریق فرمول کوکران ۳۷۸ نفر می‌باشد)، که برای نتیجه بهتر، از ۴۰۰ دانشجو، ۲۰۰ دختر و ۲۰۰ پسر خواسته شد تا پرسشنامه مربوط به تحقیق را کامل کنند. با توجه به تعداد جمعیت دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی که ۲۶۱۳۴ نفر می‌باشد، برای تعیین تعداد نمونه تحقیق از فرمول کوکران برای تعیین حجم نمونه در جامعه کوچک $n = \frac{Nt^2 pq}{Nd^2 + t^2 pq}$ استفاده شده است (رفیع پور، ۱۳۶۰: ۳۸۲).

با توجه به اینکه در تحقیقات علوم اجتماعی حداقل ضریب اطمینان برای تعمیم نتایج حاصل از تحقیق بر روی نمونه به جامعه آماری ۹۵٪ است، طبق فرمول کوکران ۳۷۸ نفر کافی به نظر می‌رسد که ما برای رند کردن درصدها و بالا بردن دقت تحقیق، تعداد نمونه را به ۴۰۰ نفر رساندیم که از این تعداد ۲۰۰ دانشجوی پسر و ۲۰۰ دانشجوی دختر انتخاب شده و از آنها مصاحبه و پرسشگری به عمل آمد. بر اساس تناسب حجم نمونه به جامعه آماری و همچنین بر اساس جمعیت دانشکده‌ها، حجم نمونه‌ها به صورت جدول زیر می‌باشد.

نام دانشکده	جمعیت دانشکده	تعداد نمونه (سهمیه ای)	تعداد دختر	تعداد پسر
۱- دانشکده فنی و مهندسی	۷۶۰۰	۱۱۶	۵۸	۵۸
۲- دانشکده علوم انسانی	۵۲۱۸	۸۰	۴۰	۴۰
۳- دانشکده علوم پایه	۳۷۰۰	۵۶	۲۸	۲۸
۴- دانشکده حقوق و علوم سیاسی	۲۶۰۸	۴۰	۲۰	۲۰
۵- دانشکده معماری	۲۳۸۴	۳۶	۱۸	۱۸
۶- دانشکده مرکز گلپهار	۲۱۶۹	۳۴	۱۷	۱۷
۷- دانشکده پزشکی و پیراپزشکی	۲۰۵۵	۳۲	۱۶	۱۶
۸- دانشکده تربیت بدنی	۴۰۰	۶	۳	۳
جمع کل	۲۶۱۴۳	۴۰۰	۲۰۰	۲۰۰

برای جمع‌آوری اطلاعات از متداول‌ترین ابزار پیمایش یعنی پرسشنامه معتبر و قابل اعتماد استفاده شد. ابتدا پرسشنامه تحقیق پس از اصلاحات لازم، به صورت پرسشنامه اولیه برای دانشجویان تهیه شد و در یک جمعیت ۴۰ نفری (۲۰ نفر دختر و ۲۰ پسر) مورد آزمون اولیه (Pre-Test) قرار گرفت. نتایج حاصل از این آزمون مثبت ارزیابی شد چه اینکه آزمون پایایی سؤالات تحقیق با استفاده از آزمون آلفای

کرانباخ در نرم افزار SPSS، بالای ۰/۹۴ بود که سؤالات تحقیق را مناسب و دارای روابط درونی همگن نشان می‌دهد. پرسشنامه نهایی پس از انجام اصلاحات مجدد، آماده و به تعداد حجم نمونه (۴۰۰ نفر) تکثیر گردید. انجام مرحله پرسشگری به کمک تعدادی از پرسشگران با تجربه و خبره و با نظارت دقیق مجری تحقیق صورت گرفت و پرسشگری و مصاحبه با نمونه‌های تحقیق در دانشکده‌های دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، انجام شد.

اعتبار (روایی) ابزار اندازه‌گیری: در این پژوهش سعی شد تا کلیه متغیرها منطبق با تعاریفی باشند که به وسیله پژوهشگران و صاحب نظران علوم اجتماعی مورد توجه قرار گرفته‌اند و شاخص‌های لازم برای شناسایی جوانب گوناگون آن بر همین مبنا عملیاتی شوند. در گام بعدی، برای بهره‌گیری از اعتبار صوری، پرسشنامه طراحی شده اولیه در اختیار تعدادی از متخصصان و پژوهشگران قرار گرفت تا با گردآوری ارزیابی‌ها و داوری‌های آنها مشخص شود که ابزار سنجش تا چه اندازه قابلیت آن را دارد که متغیرهای مد نظر تحقیق را مورد سنجش قرار دهد.

پایایی ابزار اندازه‌گیری: برای سنجش پایایی پرسشنامه، پس از پیش‌آزمون برای بررسی همبستگی درونی میان اجزاء یا به عبارتی همسازی درونی گویه‌ها با یکدیگر، از آماره آلفای کرانباخ در نرم افزار SPSS استفاده شد، پس از ملاحظه نتایج حاصل از این آزمون، گویه‌هایی که از حداقل همگنی لازم برخوردار نبودند، اصلاح و یا حذف گردیدند. در این تحقیق آماره آلفای کرانباخ تمامی گویه‌ها (۵۰ گویه) بالای ۰/۹۴ می‌باشد که نشان دهنده همگنی بالای متغیرها و گویه‌های تحقیق می‌باشد. همچنین در این تحقیق میزان آماره آلفای کرانباخ برای شاخص سنجش وابستگی به اینترنت که از ۱۲ گویه در طیف لیکرت و براساس آزمون‌های استاندارد سنجش وابستگی به اینترنت تشکیل شده‌است، برابر با ۰/۸۸ می‌باشد که نشان دهنده همگنی بالای متغیرها و گویه‌های شاخص وابستگی به اینترنت می‌باشد.

۱۴- متغیرهای تحقیق

در این تحقیق متغیر اصلی میزان و نوع استفاده از اینترنت از سوی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی مشهد می‌باشد که از یک سو به عوامل مؤثر بر آن مانند: جنسیت، سن، تحصیلات، طبقه اقتصادی، اجتماعی و میزان موافقت خانواده پرداخته می‌شود و از سوی دیگر به تأثیر میزان استفاده از اینترنت بر روی رفتارهای اجتماعی و روانی دانشجویان مانند: افزایش و یا کاهش ارتباطات اجتماعی با خانواده و دوستان، وابستگی و اعتیاد به اینترنت، میزان انزوا و گوشه‌گیری، عصبانیت و پرخاشگری، خستگی و افسردگی، خلل در انجام کارهای روزمره، افزایش اطلاعات و آگاهی افراد و ارتباط و دوستی با افراد هم

جنس و غیر هم جنس پرداخته می‌شود. همچنین به رابطه جنسیت و انواع استفاده از اینترنت مانند: ایمیل، چت، وبلاگ، مطالب و تصاویر جنسی و ... پرداخته می‌شود.

۱۵- یافته‌های توصیفی تحقیق

جامعه آماری مورد مطالعه در این تحقیق تمامی دانشجویان دختر و پسر دانشکده های دانشگاه آزاد اسلامی مشهد در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ و برابر با ۲۶۱۳۴ نفر می‌باشند که از این تعداد ۱۳۵۸۱ نفر دختر و ۱۲۵۵۳ نفر پسر می‌باشند. ۵۷/۲ درصد دانشجویان روزانه کمتر از یک ساعت از اینترنت استفاده می‌کنند. ۱۹ درصد بین یک تا دو ساعت، ۱۱/۵ درصد بین ۲ تا ۳ ساعت، ۸/۲ درصد بین ۳ تا ۴ ساعت و ۴ درصد دانشجویان بیشتر از ۴ ساعت در روز از اینترنت استفاده می‌کنند. ۸۲/۸ درصد دانشجویان در زمینه علمی و آموزشی از اینترنت استفاده می‌کنند، ۵۵/۵ درصد در زمینه سرگرمی و تفریح، ۴۱ درصد در زمینه خبری، ۲۵/۲ درصد در زمینه سیاسی، ۲۱/۲ درصد در زمینه ورزشی، ۲۱/۲ درصد در زمینه انتخاب مد، ۱۵/۸ درصد در زمینه مطالب جنسی و ۹/۲ درصد دانشجویان در زمینه تجاری از اینترنت استفاده می‌کنند. ۶/۳ درصد دانشجویان ابراز کرده اند که والدین آنها با استفاده از اینترنت اصلاً موافق نیستند یا خیلی کم موافقت می‌کنند، ۴۶/۴ درصد موافقت والدین خود را در استفاده از اینترنت کم و تا حدودی و ۴۷/۳ درصد هم زیاد و خیلی زیاد اعلام کرده‌اند.

وضعیت وابستگی (اعتیاد) به اینترنت در بین دانشجویان: ۸۰ درصد دانشجویان، کاربران طبیعی در استفاده از اینترنت می‌باشند. ۱۸/۵ درصد دانشجویان وابستگی (اعتیاد) خفیف نسبت به اینترنت دارند و ۱/۵ درصد دانشجویان اعتیاد شدید نسبت به اینترنت دارند. وضعیت اعتیاد اینترنتی در بین پسران بیشتر می‌باشد: ۴۶ مورد اعتیاد خفیف نسبت به اینترنت در بین پسران در مقابل ۲۸ مورد برای دختران و ۴ مورد اعتیاد شدید نسبت به اینترنت برای پسران در مقابل ۲ مورد برای دختران گویای این موضوع می‌باشد. ۳۸ درصد دانشجویان اصلاً با ازدواج اینترنتی موافق نیستند، ۴۸/۵ درصد آنها خیلی کم و کم با ازدواج اینترنتی موافق هستند، ۷/۲ درصد تا حدودی موافقت می‌کنند و ۶/۳ درصد دانشجویان زیاد و خیلی زیاد با ازدواج اینترنتی موافق می‌باشند. ۳۶/۵ درصد دانشجویان اظهار کرده‌اند که ازدواج های اینترنتی هرگز دوام ندارند، ۴۴ درصد اعلام کرده اند که خیلی کم و کم ازدواج های اینترنتی دوام دارند، ۱۲/۵ درصد گزینه تا حدودی را انتخاب کرده‌اند و ۶/۳ درصد اعلام کرده اند که ازدواج های اینترنتی دوام زیاد و خیلی زیادی دارد.

۶۴/۲ درصد دانشجویان در اینترنت هرگز جنسیت خود را پنهان نمی‌کنند یا خیلی کم جنسیت خود را پنهان می‌کنند، ۲۶/۳ درصد کم تا حدودی جنسیت خود را پنهان می‌کنند و ۹/۵ درصد زیاد و خیلی زیاد هویت خود را پنهان می‌کنند. دانشجویان پسر بیشتر از دانشجویان دختر جنسیت خود را پنهان می‌کنند. ۵۷/۲ درصد دانشجویان نسبت به افرادی که در اینترنت با آنها ارتباط دارند هرگز اعتماد ندارند یا خیلی کم اعتماد دارند، ۳۶ درصد کم تا حدودی اعتماد دارند و ۶/۸ درصد زیاد و خیلی زیاد اعتماد دارند. دانشجویان پسر بیشتر از دانشجویان دختر نسبت به افرادی که در اینترنت با آنها ارتباط دارند، اعتماد دارند. دامنه سنی دانشجویان بین ۱۸ تا ۳۷ سال می‌باشد. بیشترین فراوانی برای دانشجویان ۲۰ ساله می‌باشد که ۷۰ مورد (۱۷/۵ درصد) از پاسخگویان را در بر می‌گیرد. ۳/۸ درصد دانشجویان شغل آزاد دارند، ۵/۵ درصد آنها دارای شغل دولتی هستند و ۹۰/۷ درصد دانشجویان شغلی ندارند و بیکار هستند. ۸۳ درصد دانشجویان در طبقه اقتصادی، اجتماعی متوسط قرار دارند، ۱۱/۲ درصد دانشجویان در طبقه پایین قرار دارند و ۵/۸ درصد دانشجویان اظهار کرده‌اند که در طبقه اقتصادی، اجتماعی بالا قرار دارند. ۱۰ درصد دانشجویان در مقطع کاردانی، ۵۰ درصد در مقطع کارشناسی، ۳۰ درصد در مقطع کارشناسی ارشد و ۱۰ درصد در مقطع دکترا تحصیل می‌کنند.

پیامدهای مثبت اینترنت از نگاه دانشجویان پسر به ترتیب اولویت و میزان فراوانی عبارتند از: افزایش اطلاعات و آگاهی‌های عمومی و فردی اشخاص، به روز شدن اطلاعات آنها و آگاهی از اخبار و رویدادهای جهان، استفاده برای مقاصد علمی و آموزشی و پیشرفت در تحصیل، آشنایی با جهان و جوامع و فرهنگ‌های دیگر به همراه افزایش ارتباطات اشخاص با دیگران، صرفه‌جویی در وقت و کاهش هزینه‌ها در بخش‌های خدماتی و انجام کارهای بانکی بوسیله اینترنت، شهروند الکترونیک، آشنایی با دنیای تکنولوژی و فنآوری‌های جدید روز، بالارفتن اطلاعات سیاسی افراد، بالارفتن اطلاعات اجتماعی و فرهنگی افراد، پر کردن اوقات فراغت و ...

پیامدهای مثبت اینترنت از نگاه دانشجویان دختر به ترتیب اولویت و میزان فراوانی عبارتند از: افزایش اطلاعات و آگاهی‌های عمومی و فردی اشخاص، به‌روزشدن اطلاعات آنها و آگاهی از اخبار و رویدادهای جهان، استفاده برای مقاصد علمی و آموزشی و پیشرفت در تحصیل، آشنایی با جهان و جوامع و فرهنگ‌های دیگر به همراه افزایش ارتباطات اشخاص با دیگران، صرفه‌جویی در وقت و کاهش هزینه‌ها در بخش‌های خدماتی و انجام کارهای بانکی بوسیله اینترنت، شهروند الکترونیک، افزایش آگاهی‌های فرهنگی و اجتماعی افراد، افزایش آگاهی‌های سیاسی افراد، آشنایی با دنیای تکنولوژی و فنآوری‌های جدید روز، پرکردن اوقات فراغت و ...

پیامدهای منفی اینترنت از نگاه دانشجویان پسر به ترتیب اولویت و میزان فراوانی عبارتند: ورود به سایت‌های غیراخلاقی، دیدن فیلم‌ها و عکس‌های مستهجن و افزایش علاقه به اعمال جنسی و انحرافات رفتاری جنسی، هدر رفتن وقت افراد و افزایش هزینه‌های اقتصادی در استفاده از اینترنت، اعتیاد و وابستگی به اینترنت، چت کردن زیاد و برقراری دوستی‌های نامناسب اینترنتی، فاصله از دنیای واقعی و کاهش ارتباطات فرد با خانواده و دیگران و افزایش مشکلات او، به خطر افتادن سلامت جسمی و روانی افراد (از قبیل ضعف بینایی، درد عضلات، ضعف اعصاب و ...)، بهره‌وری‌های سیاسی و فرهنگی از افراد در اینترنت (تهاجم فرهنگی، ایجاد فتنه و انحراف در جامعه)، انزوا، گوشه‌گیری، بداخلاقی و پرخاشگری، بی‌نظمی در زندگی و اختلال در کارهای روزمره و ...

پیامدهای منفی اینترنت از نگاه دانشجویان دختر به ترتیب اولویت و میزان فراوانی عبارتند از: چت کردن زیاد و برقراری دوستی‌های نامناسب اینترنتی، ارتباط با افراد غیر هم جنس و نامحرم و عواقب منفی آن، ورود به سایت‌های غیراخلاقی، دیدن فیلم‌ها و عکس‌های مستهجن و افزایش علاقه به اعمال جنسی و انحرافات رفتاری جنسی، اعتیاد و وابستگی به اینترنت، هدر رفتن وقت افراد و افزایش هزینه‌های اقتصادی در استفاده از اینترنت، فاصله از دنیای واقعی و کاهش ارتباطات فرد با خانواده و دیگران و افزایش مشکلات او، به خطر افتادن سلامت جسمی و روانی افراد (از قبیل ضعف بینایی، درد عضلات، ضعف اعصاب و ...)، بهره‌وری‌های سیاسی و فرهنگی از افراد در اینترنت، تبلیغات نادرست و گمراهی افراد، خستگی، تنبلی، پرخاشگری و ...

۱۶- یافته‌های استنباطی

فرضیه شماره ۱- بین جنسیت و میزان استفاده از اینترنت رابطه‌ی معناداری وجود دارد. میانگین استفاده دانشجویان پسر از اینترنت در ماه ۴۵/۳ ساعت می‌باشد و میانگین استفاده دانشجویان دختر از اینترنت ۳۴ ساعت می‌باشد. دانشجویان پسر به طور متوسط ۱۱ ساعت بیشتر از دانشجویان دختر از اینترنت استفاده می‌کنند. رابطه معناداری در سطح ۰/۹۹ بین دو متغیر وجود دارد، در نتیجه این فرضیه پذیرفته می‌شود.

فرضیه شماره ۲- هرچه میزان تحصیلات فرد بیشتر باشد، میزان استفاده او نیز از اینترنت بیشتر خواهد بود، یا به عبارتی هرچه مقطع تحصیلی فرد بالاتر باشد، استفاده او از اینترنت به‌طور معناداری بیشتر می‌شود. ضریب همبستگی اسپیرمن بین میزان استفاده از اینترنت و تحصیلات فرد، معادل ۰/۴۵۷ + است.

رابطه معنا داری در سطح ۰/۹۹ بین دو متغیر وجود دارد، در نتیجه این فرضیه نیز از آزمون رد عبور کرده و پذیرفته می‌شود.

فرضیه شماره ۳- بین سن و میزان استفاده از اینترنت رابطه معنا دار وجود دارد. همبستگی میان دو متغیر میزان استفاده از اینترنت و سن معادل ۰/۳۵۷+ است، در نتیجه بین دو متغیر رابطه مستقیم وجود دارد، یعنی هرچه سن بالاتر می‌رود، میزان استفاده از اینترنت نیز به طور معنادار افزایش می‌یابد. از نظر آماری رابطه بین دو متغیر در سطح ۰/۹۹ معنادار می‌باشد. بنابراین فرضیه مورد نظر از آزمون رد عبور می‌کند و پذیرفته می‌شود.

فرضیه شماره ۴- بین میزان موافقت والدین دانشجویان در استفاده از اینترنت و میزان استفاده آنها از اینترنت رابطه معنادار وجود دارد. ضریب همبستگی اسپیرمن بین دو متغیر میزان موافقت والدین دانشجویان در استفاده از اینترنت و میزان استفاده آنها از اینترنت معادل ۰/۱۸۹+ است، یعنی هرچه میزان موافقت والدین دانشجویان در استفاده از اینترنت بیشتر می‌شود، میزان استفاده آنها نیز از اینترنت افزایش می‌یابد. رابطه بین دو متغیر در سطح ۰/۹۹ معنی دار است. بنابراین فرضیه پذیرفته می‌شود.

فرضیه شماره ۵- هر چه طبقه اجتماعی، اقتصادی افراد بالاتر رود، میزان استفاده آنها از اینترنت بیشتر می‌شود. معناداری رابطه معادل ۰/۱۲۷+ می‌باشد که در سطح ۰/۹۵ معنی دار نیست. بنابراین فرضیه مورد نظر رد می‌شود و پذیرفته نمی‌شود.

فرضیه شماره ۶- هرچه میزان ترس و اضطراب فرد در برقراری ارتباط در دنیای واقعی بیشتر باشد، استفاده فرد از اینترنت بیشتر شود. با توجه به معناداری رابطه که ۰/۰۵۴+ می‌باشد و از ۰/۰۵+ بیشتر است، رابطه بین این دو متغیر در سطح ۹۵ درصد معنادار نمی‌باشد و این فرضیه رد می‌شود.

فرضیه شماره ۷- هرچه میزان استفاده فرد از اینترنت بیشتر باشد، خلل در انجام کارهای روزمره او نیز بیشتر می‌شود. ضریب همبستگی بین دو متغیر میزان استفاده از اینترنت و خلل در کارهای روزمره، معادل ۰/۲۱۲+ است، یعنی هرچه میزان استفاده فرد از اینترنت بیشتر شود، خلل در انجام برنامه‌های روزانه او نیز بیشتر می‌شود. این فرضیه در سطح ۰/۹۹+ از آزمون رد عبور می‌کند و پذیرفته می‌شود.

فرضیه شماره ۸- استفاده از اینترنت باعث افزایش آگاهی‌های تحصیلی، علمی و اجتماعی دانشجویان می‌شود. ضریب همبستگی اسپیرمن بین دو متغیر میزان استفاده از اینترنت و افزایش آگاهی‌های تحصیلی، علمی دانشجویان، معادل ۰/۳۲۱+ می‌باشد. رابطه بین دو متغیر معنادار می‌باشد و در سطح ۰/۹۹+ این فرضیه پذیرفته می‌شود و از آزمون رد به سلامت عبور می‌کند.

فرضیه شماره ۹- استفاده بیشتر از اینترنت باعث کاهش ارتباطات اجتماعی افراد همبستگی و رابطه معنادار وجود دارد. ضریب همبستگی اسپیرمن بین دو متغیر میزان استفاده از اینترنت و کاهش روابط افراد

با خانواده و دوستان خود، به ترتیب $0/239 +$ و $0/293 +$ می‌باشد، یعنی هرچه میزان استفاده از اینترنت در نزد دانشجویان بیشتر می‌شود، میزان ارتباط اجتماعی آنها با خانواده و دوستان نیز کاهش می‌یابد. رابطه بین این دو متغیر معنادار می‌باشد و در سطح $0/99$ فرضیه پذیرفته می‌شود و از آزمون رد عبور می‌کند.

فرضیه شماره ۱۰- هرچه میزان استفاده فرد از اینترنت بیشتر شود، میزان عصبانیت و پرخاشگری از نیز بیشتر می‌شود. ضریب همبستگی بین دو متغیر میزان استفاده از اینترنت و عصبانیت و پرخاشگری افراد معادل $0/249$ است. معنادارای رابطه $0/000$ می‌باشد. از آنجایی که این معنا داری کمتر از $0/01$ می‌باشد، این فرضیه در سطح 99 درصد از آزمون رد عبور می‌کند، پس فرضیه فوق پذیرفته می‌شود.

فرضیه شماره ۱۱- هرچه میزان استفاده فرد از اینترنت بیشتر شود، میزان انزوا و گوشه گیری فرد نیز بیشتر می‌شود. ضریب همبستگی اسپیرمن بین دو متغیر میزان استفاده از اینترنت و میزان انزوا و گوشه گیری فرد $0/229 +$ می‌باشد. با توجه به معنا داری $0/000$ ، رابطه بین این دو متغیر معنادار می‌باشد و در سطح $0/99$ فرضیه پذیرفته می‌شود و از آزمون رد عبور می‌کند.

فرضیه شماره ۱۲- هرچه میزان استفاده فرد از اینترنت بیشتر شود، میزان خستگی و افسردگی فرد نیز بیشتر می‌شود. ضریب همبستگی اسپیرمن بین دو متغیر میزان استفاده از اینترنت و میزان خستگی و افسردگی فرد معادل $0/248 +$ می‌باشد. رابطه بین این دو متغیر معنادار می‌باشد و در سطح $0/99$ فرضیه پذیرفته می‌شود و از آزمون رد عبور می‌کند.

فرضیه شماره ۱۳- هر چه میزان استفاده فرد از اینترنت بیشتر شود، میزان وابستگی (اعتیاد) او نیز به اینترنت بیشتر می‌شود. ضریب همبستگی بین دو متغیر میزان استفاده از اینترنت و وابستگی (اعتیاد) به اینترنت در بین دانشجویان معادل $0/363 +$ می‌باشد. از آنجایی که معناداری رابطه کمتر از $0/01$ می‌باشد، این فرضیه در سطح 99 درصد از آزمون رد عبور می‌کند و فرضیه فوق پذیرفته می‌شود.

فرضیه شماره ۱۴- بین جنسیت و وابستگی (اعتیاد) به اینترنت رابطه معنادار وجود دارد. سطح معناداری رابطه بین متغیرها در آماره پیرسون مربوط به کای اسکویر برابر با $0/000$ می‌باشد که در نتیجه این فرضیه در سطح 99 درصد پذیرفته می‌شود، یعنی دانشجویان پسر به طور معناداری بیشتر از دانشجویان دختر به اینترنت وابستگی (اعتیاد) دارند. از 200 دانشجوی دختر تعداد 170 نفر کاربر طبیعی، 28 نفر دارای وابستگی (اعتیاد) خفیف و 2 نفر دارای وابستگی (اعتیاد) شدید نسبت به اینترنت می‌باشند. همچنین از 200 دانشجوی پسر تعداد 150 نفر کاربر طبیعی، 46 نفر دارای وابستگی (اعتیاد) خفیف و 4 نفر دارای وابستگی (اعتیاد) شدید نسبت به اینترنت می‌باشند.

فرضیه شماره ۱۵- بین نوع جنسیت فرد و میزان پنهان کردن آن در اینترنت رابطه معنادار وجود دارد. سطح معناداری رابطه بین متغیرها در آماره پیرسون مربوط به کای اسکویر برابر با $0/48$ می‌باشد که در

نتیجه این فرضیه تحقیق در سطح ۹۵ درصد پذیرفته می‌شود، یعنی دانشجویان پسر به طور معناداری بیشتر از دانشجویان دختر جنسیت خود را در اینترنت پنهان می‌کنند. احتمالاً دلیل این پنهان کردن جنسیت از سوی دانشجویان پسر برای برقرار کردن ارتباط راحت تر و مطمئن تر با جنس مخالف خود می‌باشد. در این موضوع فشارهای هنجاری و ارزشی جامعه نیز می‌تواند نقش داشته باشد.

فرضیه شماره ۱۶ - بین نوع جنسیت فرد و میزان اعتماد نسبت به افراد در اینترنت رابطه معنادار وجود دارد. سطح معناداری رابطه بین متغیرها در آماره پیرسون مربوط به کای اسکویر برابر با ۰/۰۰۲ می‌باشد که در نتیجه این بخش از فرضیه تحقیق در سطح ۹۹ درصد پذیرفته می‌شود، یعنی دانشجویان پسر به طور معناداری بیشتر از دانشجویان دختر نسبت به افراد در اینترنت اعتماد دارند. در این موضوع نیز ساختارها، هنجارها و ارزش‌های جامعه می‌توانند تأثیرگذار باشند.

فرضیه شماره ۱۷ - بین نوع جنسیت فرد و میزان برقراری ارتباط با دوست غیر همجنس در اینترنت رابطه معنادار وجود دارد. این فرضیه با استفاده از آماره پیرسون در سطح ۹۹ درصد پذیرفته می‌شود، یعنی دانشجویان پسر به طور معناداری بیشتر از دانشجویان دختر به دنبال برقراری دوستی با افراد غیر همجنس در اینترنت می‌باشند.

نتایج آزمون فرضیات مربوط به معناداری رابطه بین جنسیت و انواع استفاده از اینترنت:

- تفاوت معناداری بین جنسیت با استفاده از ایمیل، استفاده از چت، استفاده از بازی‌های اینترنتی، استفاده علمی و آموزشی از اینترنت، استفاده از اطلاعات فرهنگی و هنری از اینترنت، استفاده از فیلم‌ها در اینترنت، استفاده از لطیفه و جوک در اینترنت وجود ندارد.

- تفاوت معناداری بین جنسیت و استفاده از اطلاعات اجتماعی و اقتصادی، اطلاعات سیاسی، اطلاعات ورزشی، تصاویر و مطالب جنسی، موسیقی و استفاده از نرم افزارهای موجود در اینترنت وجود دارد، یعنی دانشجویان پسر به طور معناداری بیشتر از دانشجویان دختر از اینترنت در این موارد استفاده می‌کنند.

۱۷- نتیجه گیری

ورود سریع، بی وقفه و بدون حد و مرز فن‌آوری اطلاعات، اکنون به یکی از مهمترین واقعیت‌های زندگی اجتماعی امروز و گاه بخش مسلط آن تبدیل شده است. این فن‌آوری‌های جدید و مخصوصاً اینترنت از بسیاری جهات زندگی روزمره را آسان کرده و به گونه‌ای نظام ارتباطی و اقتصادی را متحول نموده است که حتی در کشورهای در حال توسعه نیز امکان زندگی بدون توجه به حضور و ساز و کارهای این وسایل ارتباطی غیرممکن شده است.

فناوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات انسان‌ها را از قید زمان و مکان رها کرده‌اند. به عقیده‌ی تامپسون، فناوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات، مفهوم مکان را دگرگون کرده‌اند. مکان به عنوان ادامه‌ی تن، محیط دربرگیرنده آن و اقتضائات محدود فیزیکی، فرهنگی، اقتصادی و ... آن، بر اثر کنش این فناوری‌ها، بسط یافته و از حالت صلب و غیر سیال گذشته، تغییر یافته‌است. زمان نیز هم چون مکان، این چنین تغییر یافتنی و قابل دستکاری شده‌است. غلبه بر محدودیت‌های زمانی، در نظام ارتباطی نوین، موجب جابجایی سریع اطلاعات در حوزه‌های مختلف اقتصاد، سیاست، دانش و تجارب روزمره شده و درک انسان از زمان را دچار دگرگونی کرده‌است. از جهتی دیگر می‌توان گفت که هیچ‌گاه انسان تا این حد متأثر از ساخته‌های خود نبوده است، به تعبیری بیشتر از همیشه تاریخ در بین ساخته‌های خود اسیر است، لذا شناخت مکانیزم این ابزار، آثار اجتماعی و روانی آن و قشرها و طبقات متأثر از آن، اولویت ویژه‌ای برای این نوع پژوهش‌ها ایجاد می‌کند. همان گونه که این عرصه فرصت‌های خاص خود را دارد، آسیب‌های ناشی از آن هم بسیار در خور توجه است. با توجه به رشد شتابنده دسترسی به اینترنت در ایران و تأثیرات آن بر افراد و رفتار آنها، تحقیق درباره میزان و نوع استفاده از اینترنت و پیامدهای منفی و مثبت استفاده از آن و تأثیرات استفاده از اینترنت بر روی رفتارهای اجتماعی و حالات روان شناختی افراد حائز اهمیت نشان می‌دهد.

تکنولوژی‌های نوین ارتباطی بنا به نوع ساختار تکنولوژی و فنی خود توانسته‌اند در تمام عرصه‌های زندگی انسانها تأثیر گذار باشند. اگر به اطراف خود نیم‌نگاهی داشته باشیم متوجه خواهیم شد که اینترنت، مرزهای سنتی و فرضی جغرافیایی و زمانی را در هم شکسته و انسان را از بند مرزها رها کرده‌است. این فن آوری به طور مستقیم و غیرمستقیم بر تمام عرصه‌های حیات فردی و جمعی انسان تأثیر گذاشته و در حال تغییر عرصه‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و تعاملات اجتماعی است، به طوری که نمی‌توان تأثیر این تکنولوژی‌ها را در تغییر دنیای کنونی نادیده گرفت. ماهیت غیر متمرکز و آزاد این تکنولوژی‌ها فعالیت و مشارکت دموکراتیک تمام اعضای دهکده جهانی را تشویق می‌کند. اینترنت به واسطه امکانات تکنولوژیکی که در اختیار مخاطب قرار می‌دهد در واقع به نوعی به قدرتمند شدن مخاطب در کنترل ارتباط کمک کرده‌است. به کمک اینترنت دیگر مخاطب، منفعل نیست که فقط نظاره گر صرف محتوای برنامه‌های رسانه‌ای باشد، بلکه قدرتی کسب کرده‌است تا به سرعت به محتواها باز خورد نشان دهد، در نحوه‌ی تولید محتوا تأثیر گذار باشد و حتی خود به تولید محتوا نیز بپردازد.

امروزه، در جامعه ما، جوانان و نوجوانان چیزهایی را می‌پسندند که با سلیقه و ذائقه نسل‌های پیشین تفاوت ماهوی و فاحش دارند. اطلاعات، دانش، رفتارهای اجتماعی، علایق و نوع تفکر این نسل آن چنان متفاوت از نسل‌های پیشین است که او را در موقعیت خاصی قرار داده‌است. با این حال در رفتارها و

دیدگاه‌های همین نسل نیز دگرگونی‌های اساسی و ساختاری در حال شکل‌گیری است که بخش عمده آن متأثر از ورود و شیوع فن‌آوری نوین ارتباطات یعنی اینترنت است. در واقع یکی از نقاط افتراق و جدایی این نسل با نسل‌های پیشین، آشنایی، بهره‌گیری و انس‌والفت با این رسانه و فن‌آوری ارتباطی است. بنابراین، اینترنت و دیگر تکنولوژی‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی نه تنها میزان و سطح اطلاعات نسل جوان را افزایش داده‌اند، بلکه بر تمایلات، گرایش‌ها و رفتار او نیز تأثیر گذاشته‌اند.

برخی تحقیقات نشان داده‌اند که اینترنت از طریق استفاده آن برای ارتباطات می‌تواند تأثیرات اجتماعی مثبت بر افراد، سازمان‌ها، اجتماعات و در سطح گسترده جامعه داشته‌باشد. اینترنت همچنین می‌تواند شکل‌گیری روابط جدید، هویت اجتماعی، مشارکت در گروه‌ها و سازمان‌ها توسط اعضا دور دست و یا در حاشیه و تحرک سیاسی را تسهیل بخشد. همچنین در تحقیقات زیادی به کشف وجود و گسترده‌گی آسیب‌شناختی از اینترنت و این موضوع که برخی افراد در کنترل رفتار جنسی خود در شبکه گسترده جهان مشکلاتی دارند، پرداخته شده است.

یافته‌های تحقیقات دیگر و این تحقیق به طور کلی نشان می‌دهند رسانه‌های گروهی و از جمله اینترنت، چونان تیغ دو دم هستند که هم می‌توانند کارکردهای مثبت داشته‌باشند و هم به ایجاد پیامدهای منفی در زمینه‌های رفتار اجتماعی و حالات روانی افراد کمک‌کنند. زمانی که افراد از اینترنت برای کسب اطلاعات و آگاهی در زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، ورزشی، علمی و هنری استفاده می‌کنند، این نوع استفاده برای آنها پیامدها و کارکردهای مثبت دارد. به روز شدن اطلاعات آنها و آگاهی از اخبار و رویدادهای جهان، آشنایی با جهان و جوامع و فرهنگ‌های دیگر به همراه افزایش ارتباطات اشخاص با دیگران، صرفه‌جویی در وقت و کاهش هزینه‌ها در بخش‌های خدماتی و انجام کارهای بانکی بوسیله اینترنت، آشنایی با دنیای تکنولوژی و فن‌آوری‌های جدید روز و پر کردن اوقات فراغت و سرگرمی و تفریح برای افراد از دیگر پیامدهای مثبت اینترنت برای افراد می‌باشد.

اما پیامدها و کارکردهای منفی استفاده نادرست و همچنین بیش از حد از اینترنت بر روی رفتار اجتماعی و روانی افراد عبارتند از: ورود به سایت‌های غیر اخلاقی، دیدن فیلم‌ها و عکس‌های مستهجن و افزایش علاقه به اعمال جنسی و انحرافات رفتاری جنسی، هدر رفتن وقت افراد و افزایش هزینه‌های اقتصادی در استفاده از اینترنت، اعتیاد و وابستگی به اینترنت، چت کردن زیاد و برقراری دوستی‌های نامناسب اینترنتی، فاصله از دنیای واقعی و کاهش ارتباطات فرد با خانواده و دیگران و افزایش مشکلات او، به خطر افتادن سلامت جسمی و روانی افراد (از قبیل ضعف بینایی، درد عضلات، ضعف اعصاب و ...)، بهره‌وری‌های سیاسی و فرهنگی از افراد در اینترنت (تهاجم فرهنگی، ایجاد فتنه و انحراف در جامعه)، انزوا، گوشه‌گیری، بد اخلاقی و پرخاشگری، بی‌نظمی در زندگی و اختلال در کارهای روزمره، تبلیغات

نادرست، گمراهی افراد، اطلاعات غلط و عضویت در گروه‌های انحرافی، انحراف کودکان و نوجوانان به دلیل دسترسی به سایت های منحرف، تزلزل در شخصیت جوانان، خستگی، تنبلی و افسردگی، علاقه به تفریح‌ها و سرگرمی‌های کاذب و رواج مدهای غربی، ازدواج‌های اینترنتی و متعاقب آن طلاق، کاهش اعتقادات دینی و مذهبی.

۱۸- پیشنهادات

- باید توجه داشت که سیاست مسدودسازی اگرچه در بسیاری از کشورها اعمال می‌شود، اما یک امر مبنایی نیست و با استفاده از نرم‌افزارهای ضد فیلترینگ امکان دور زدن این سیاست وجود دارد. اینترنت محدود و سانسور نمی‌شود، چون تکنیک‌های خنثی‌سازی محدودیت‌هایی را نیز در خود دارد، پس باید با طرح‌ریزی و اجرای برنامه‌هایی برای آموزش به افراد جامعه و همچنین با طرح‌ریزی شیوه‌های عمل برای سرویس‌دهندگان و استفاده از قوانین کارآمد و تنبیه‌های قانونی خاص برای برخی برنامه‌ها و سایت‌ها، کارکردهای مثبت اینترنت را افزایش داده و کارکردهای منفی اینترنت را کاهش دهیم.

- اجتماعات مجازی همچون اجتماعات واقعی به سوی نوعی نظم هنجارمند حرکت می‌کنند که کاملاً شبیه اجتماعات واقعی در این اجتماعات نیز آنومی به اشکال مختلف یافت می‌شود. وضعیت آنومیک در این اجتماعات هم متأثر از رابطه آن با اجتماعات واقعی در یک جامعه است و هم متأثر از نبودن این اجتماعات. از این رو، می‌توان نشانه‌هایی از انواع آنومی (بی‌هنجاری، تضاد هنجاری و عدم مشروعیت هنجاری) را در اجتماعات مجازی دید. ضرورت تحقیق و بررسی در زمینه آنومی‌ها در فضای مجازی احساس می‌شود.

- تحلیل محتوای فضاهای گفتاری اینترنت (چت) برای شناخت تأثیرات این فضاهای اینترنتی بر روی رفتار افراد و پیامدهای آن.

- تحلیل محتوای سایت‌هایی که بیشترین مراجعه کنندگان از سوی دانشجویان و جوانان را دارد.

- بررسی انواع کاربری‌های اینترنت توسط دانشجویان، نوجوانان و جوانان و تحلیل آنها.

- آموزش شیوه مناسب استفاده از فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی و به ویژه اینترنت بوسیله نظام آموزشی، مدارس، دانشگاه‌ها و خانواده‌ها به افراد.

- بررسی‌ها و تحقیقات مقطعی، دوره‌ای و متناوب از کارکردها، آثار، نتایج و پیامدهای مثبت و منفی

فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی و هرچه بیشتر کاربردی کردن این تحقیقات.

فهرست منابع

الف- منابع فارسی

کتاب‌ها

۱. اتکینسون، ریتال، (۱۳۸۰)، زمینه روان شناسی، ترجمه محمد تقی براهنی و دیگران، تهران، انتشارات رشد.
۲. اسلوین، جیمز، (۱۳۸۰)، اینترنت و جامعه، ترجمه عباس گیلوری و علی راد باوه، تهران، نشر کتابدار.
۳. امیدوار، احمد و صارمی، علی کبر (۱۳۸۱)، اعتیاد به اینترنت، تهران، نشر تمرین.
۴. اینگلهارت، رونالد، (۱۳۷۳)، تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی، ترجمه مریم وتر، تهران، انتشارات کویر.
۵. پوستر، مارک، (۱۳۷۷)، عصر دوم رسانه ها، ترجمه غلامحسین صالحیار، تهران، انتشارات مؤسسه ایران.
۶. پیوزی، مایکل، (۱۳۷۹)، یورگن ها برماس، ترجمه احمد تدین، تهران، نشر هرمس.
۷. تافلر، الوین، (۱۳۶۸)، موج سوم، ترجمه شهیندخت خوارزمی، تهران، نشر نو.
۸. توسلی، غلامعباس، (۱۳۸۷)، نظریه های جامعه شناسی، چاپ چهارم، تهران، انتشارات سمت.
۹. دواس، دی، ای، (۱۳۷۶)، پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ نایبی، تهران، نشر نی.
۱۰. رفیع پور، فرامرز، (۱۳۶۰)، کند و کاوها و پنداشته ها، تهران، شرکت سهامی انتشار.
۱۱. ریتزر، جورج، (۱۳۷۴)، نظریه های جامعه شناسی در دوران معاصر، ترجمه محسن ثلاثی، تهران، انتشارات علمی.
۱۲. ساراپ، مادن، (۱۳۸۲)، راهنمایی مقدماتی بر پسا ساختارگرایی و پسامدرنیسم، ترجمه احمد تاجیک، تهران، نشر نی.
۱۳. ساروخانی، باقر، (۱۳۷۵)، جامعه شناسی ارتباطات، تهران، نشر اطلاعات، چاپ ششم.
۱۴. سون ویندال و همکاران، (۱۳۷۶)، کاربرد نظریه های ارتباطات، ترجمه علیرضا دهقان، تهران، مرکز مطالعات و رسانه ها.
۱۵. شکر خواه، یونس، (۱۳۷۹)، تکنولوژی ارتباطی و جامعه اطلاعاتی، تهران، انتشارات انوشه، چاپ اول.
۱۶. ضیمران، محمد، (۱۳۷۸)، میشل فوکو: دانش و قدرت، تهران، نشر هرمس.

۱۷. کازنو، ژان، (۱۳۷۲)، جامعه‌شناسی وسایل ارتباط جمعی، ترجمه باقر ساروخانی و منوچهر محسنی، تهران، اطلاعات، چاپ چهارم.
۱۸. کاستلز، مانوئل، (۱۳۸۰)، عصر اطلاعات، اقتصاد، جامعه، فرهنگ، ترجمه احمد علیقلیان و افشین خاکباز، تهران، انتشارات طرح نو.
۱۹. محسنی، منوچهر، (۱۳۸۰)، جامعه‌شناسی جامعه اطلاعاتی، تهران، نشر دیدار.
۲۰. محسنی، منوچهر، (۱۳۷۲)، مبانی جامعه‌شناسی علم، تهران، انتشارات طهوری.
۲۱. محسنیان راد، مهدی، (۱۳۶۹)، ارتباط‌شناسی، تهران، نشر سروش.
۲۲. مک کوائیل، دنیس، (۱۳۸۰)، مخاطب‌شناسی، ترجمه مهدی قائم، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ای.
۲۳. وایت، استیون (۱۳۸۰)، خرد، عدالت و نوگرایی، ترجمه محمد حریری اکبری، تهران، نشر قطره.
۲۴. ویستر، فرانک (۱۳۸۰)، نظریه جامعه اطلاعاتی، ترجمه اسماعیل قدیمی، تهران، انتشارات قصیده سرا.

مجلات و پایان نامه ها

۱. اعرابی، نادره (۱۳۷۲)، انتقال ارزشی از طریق برنامه های تلویزیون ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی
۲. تربتی، سروناز (۱۳۸۴)، شناخت و تأثیر واقعیت مجازی در ارتباطات نوین انسانی، پایان نامه دکتری ارتباطات، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات
۳. حسین قلی زاده، رضوان (۱۳۸۶)، میزان استفاده از بازی های رایانه ای و اینترنت و رابطه آن با سلامت عمومی دانش آموزان دوره متوسطه نظری خراسان رضوی، مشهد، سازمان آموزش و پرورش خراسان رضوی
۴. ساندرز، کریستوفر (۱۳۸۲)، "استفاده از اینترنت: افسردگی و انزوای اجتماعی کودکان"، مجله فرهنگ و پژوهش، شماره ۱۰۹
۵. صادقی لواسانی نیا، نادر (۱۳۸۵)، بررسی تأثیر تکنولوژی های نوین ارتباطی (اینترنت و ماهواره) در تغییر رفتار اجتماعی و فرهنگی جوانان، پایان نامه دکتری ارتباطات اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات
۶. صارمی، علی اکبر (۱۳۸۳)، بررسی میزان و نوع استفاده نوجوانان و جوانان از رایانه و اینترنت و آثار روانی - اجتماعی آن، مشهد، موسسه پژوهشی آستان قدس رضوی

۷. فروهش تهرانی، غلامرضا (۱۳۷۳)، بررسی تأثیرات فیلم‌های سینمایی بر جامعه، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی
۸. منتظر قائم، مهدی (۱۳۸۱)، دموکراسی دیجیتال و حکومت الکترونیکی: سیاست و حکومت در عصر تکنولوژی های اطلاعاتی و ارتباطی"، نامه علوم اجتماعی، شماره ۱۹
۹. میردامادی، مهرداد (۱۳۸۰)، فضای سایبرنتیک به مثابه فضای شهری (مطالعه موردی کاربران شهر تهران)، پایان نامه کارشناسی ارشد مردم شناسی، دانشگاه تهران، دانشکده علوم اجتماعی

ب - منابع خارجی

1. Hargittai, E. (2004). Internet Access and Use in context. *Journal of New Media & Society*, 6(1):134-143.
2. Mehra, B. & Merkel, C. & Bishop, A.P. (2004), The Internet for empowerment of Minorities and marginalized users. *Journal of New Media & Society*, 6(6):781-802.
3. Mitra, A. & Watts, E. (2002). Theorizing Cyberspace: The Idea of Voice Applied to Internet Discourse. *Journal of New Media & Society*, 4(4):479-498.
4. Montazer-Ghaem, M. (1997). *Socio-cultural and socio-political implications of VCRS in Iran: Public discourses, State Policies and Cultivation of attitudes*, Ph.D Thesis, center for mass Communication Research. University of Leicester UK.
5. Papacharissi, Z. (2002). The virtual sphere: The Internet as a public sphere. *Journal of New Media & Society*, 4(1):9-27.
6. Sanders, C. (2000). *The relationship of Internet use to depression and social isolation among adolescents*. A. www.findarticles.com/p/articles/mi-m2248.
7. Saunders, R. (2005). *Unweaving web of identity: assessing the internet's impact of identity among national Minorities*. The state university of New Jersey.
8. Selvin, J. (2000). *The Internet and society*. Cambridge: Polity Press.
9. Stangroom, J. (2008). *Human relationship by internet*, www.philosophers.com.uk/jeremy.

-
10. Suler, J. (2005). *Computer and cyberspace addiction, pioneer development resources*, Inc. www.selfhelpmaganize.com.
 11. Watson, J. (2003), *Media communication*. New York: Palgrave Macmillan.